

Ivo HARÁK
Ústí nad Labem

Nynější problémy s někdejším literárním regionalismem

Keywords: Czech literature, literary regionalism, Ladislavem Stehlík

Klíčová slova: česká literatura, literární regionalismus, Ladislav Stehlík

Abstract

In his study, Ivo Harák deals with work of a poet, fine artist and pedagogue Ladislav Stehlík, one of the most significant representatives of a literary regionalism (according to Martin C. Putna), in Czech countries both before and after second world war. Above all, Harák considers Stehlík's most remarkable work *Země zamyšlená*, first published in 1947, (a compendium on history, land, people and art of South Bohemia) which has been well-accepted by readers and literary scientists. Harák notices its drawbacks due to the time it was written at and also the way Stehlík overcomes the dictate of contemporary ideology. Particularly, Harák emphasises timeless values of *Země zamyšlená* and reasons why the work is worth attention even in literary classes on Czech (secondary) schools. For a foreign reader, the text may be a guide through the metamorphoses of the south-bohemian land.

Ivo Harák se ve své studii zabývá jedním z významných představitelů literárního regionalismu (jak o něm hovoří Martin C. Putna) v českých zemích před 2. světovou válkou i po ní – pedagogem, výtvarníkem a básníkem Ladislavem Stehlíkem. Všimá si především jeho nejvýznamnějšího a čtenáři i literární vědou nejvstřícněji přijatého díla: vlastivědného kompendia věnovaného dějinám, krajině, lidem a umění jižních Čech v minulosti i přítomnosti (poprvé vyšlo v roce 1947) *Země zamyšlená*. Poukazuje na stinné stránky, do nichž se vepsala doba vzniku, na způsob, jímž autor překonává dobový ideologický diktát. Především ale ukazuje, v čem spočívají trvale platné hodnoty *Země zamyšlené*, proč si její tři díly zasluhují i dnes naši pozornosti; mimo jiné také v hodinách literární výchovy na českých (středních) školách. Pro zahraničního čtenáře se jejich text může stát průvodcem nejen (nedávnými) proměnami jihočeského úkrají, ale také myšlení a psaní o něm.

Přestože od listopadu 1989 uplynulo již drahně vody v našich tocích, zdá se, že se sucho posledních let podepsalo několika opět vy-

stoupivšími balvany v řečišti paměti: jako bychom si (opět? stále!) nevěděli rady s dědictvím minulosti, jako bychom neuměli či nechtěli řádně pracovat s literárními texty vznikajícími v mezidobí 1948–1989; zejména s takovými, v nichž nelze jednoznačně vymezit ani autorův světový názor ani možnou použitelnost jeho práce v hodinách současné literární výchovy. Zde bychom si ovšem mohli vypomoci radou tvůrce ještě staršího, stojícího na pomezí humanismu a baroka stejně jako utrakvismu a katolictví:

[...] není menší ctností chránit majetek, než se snažit jej získat”¹.

Zejména tehdy, víme-li, kterak nově získané vyrůstá z hríven dříve již vložených. A umíme-li při jistém úsilí odlišit puncovaný kov od kočičího zlata nebo dobově oblíbených nátěrů.

Dobрым příkladem jak oněch hodnot, pro něž stojí za to oprašovat ano očist’ovat, tak také problémů (nánosů) i dnes již poněkud zpozdlé netečnosti je mi trojsvazkový konvolut Ladislava Stehlíka *Země zamýšlená* (Stehlík 1986). Přiznávám se, že mne k zájmu o něj motivuje někdejší zaujetí turisty a čtenáře nadšeného z konfrontace putování čerstvě objevenou jihočeskou krajinou s podáním těla i duše tohoto kraje perem básníkovým. Ovšem již někdejší první setkání se Stehlíkovým dílem (v roce posledního jeho vydání) nutilo mne uvědomit si hodnoty i problémy, které časový odstup i opětovné návraty spíše ještě zvýraznily.

Budiž hned řečeno, že tyto můžeme vnímat jako vnitřní dispozici díla, i jako výsledek vnějších vlivů. A že se k nim hodlám vyjádřit co čtenář a básník, literární historik – a v neposlední řadě také jako pedagog.

Na podobě celku se jistě podepsala doba vzniku – opus tehdy jednosvazkový vzniká v pohnuté atmosféře těsně po skončení 2. světové

¹ Rosacius 2000. s. 47 – citát od tohoto autora volíme záměrně: Sušický rodák je Stehlíkovým krajanem, jeho poněkud volnější pojetí víry (se zdůrazněním úlohy kulturotvorné a záchovné) by jistě našemu autorovi konvenovalo; a v době, kdy Rosacius tvoří, započiná se též tradice žánru, jež představuje po mém soudu také *Země zamýšlená*.

války (ze vzpomínek a cest ještě starších; navíc je L. Stehlík (rodák z jihočeských Bělčic): „[...] do roku 1945 učitelem na obecné škole v Myslívě”); Putna 2010, s. 897)², druhé vydání je – už jako dvousvazkové – připraveno v poslední třetině let padesátých (1957), jako trojsvazkový vychází celý konvolut v letech 1966–1970 (poslední díl se na knižní pulty dostává na samém počátku *normalizace*). Postupné rozšiřování celku zároveň s dobou jeho vydávání (ideologickým tlakem na literaturu, autorovou snahou zůstat mezi tvůrci publikujícími) vede k rozhojňování pasáží věnovaných socialistické industrializaci jihu Čech (přestože se místy zdají neústrojně připojenými; přestože vnímavý zrak pisatelův shledává tuto v občasném konfliktu s hlubinnou ekologií kraje), revoluční minulosti (husitské hnutí a reformace, ideová osa zejména 1. ze svazků, jsou tu více chápány jako novodobé hnutí sociální než náboženské hnutí (pozdně) středověké) a revolučním osobnostem (krátkodobý pobyt J. Fučíka v Pošumaví) s krajem spatými, prореžimním konvertitům (J. Pilař) či pisatelům rodokapsů v hávu socialistického realismu (R. Kalčík se svým Králem Šumavy); zejména poslední – již normalizační – svazek *Země zamýšlená* zvýrazňuje konfliktní ráz česko-německého soužití na nejzazší výspě jihočeského úkrají. Zároveň dochází k oslabení pasáží pozitivně hodnotících roli katolického náboženství (mizí oslava barokního lidového misionáře A. Chanovského; kapitola Kostely – s vizí živoucího společenství živých s mrtvými; k tomu viz Putna 2010, s. 903).

Problémy s interpretací Stehlíkova opusu a s jeho využitím v hodinách literární výchovy (dokonce možná také ono problematické mlčení o něm – s čestnou výjimkou Martina C. Putny (2010, s. 897–905) – v časech polistopadových; nepočítáme-li práce slovníkové či literárněhistorické přehledy) způsobilo ovšem především napětí tkvící uvnitř samotného díla: ať už hovoříme o jeho žánrovém vymezení, hledání autorského záměru a smyslu, konstantách a úběžnících ideových, ko-

² K 1. vydání dochází v roce 1947.

nečně také o místě Země zamyšlené v tvorbě Ladislava Stehlíka a vůbec ve vývoji české literatury (nikoliv jen poválečné)³.

Nejednoznačně vidí – z hlediska žánrového – Zemi zamyšlenou už její dřívější hodnotitelé: V Jiráskově monografii nalézáme termíny jako *místopis kraje a místopis srdce, kulturní průvodce jihočeským krajem, poutnický cestopis* (Jirásek 1985, s. 74, 89; v souvislosti se 3. dílem), Martin C. Putna hovoří o „lyrizovaném kulturním cestopisu“ (Putna 2010, s. 901), většina pak také promlouvá o knize (knihách) zaujatého poutníka (u vědomí, že *Země zamyšlená* je nejen kvintesencí Stehlíkova slovesného umění, ale vůbec jeho prací nejlepší). Domnívají se, že žánrové vymezení lyrického cestopisu tak, jak se tento žánr u nás ustavuje během obrození (za preromantismu) například dílem M. Z. Poláka, Stehlík přesněji naplňuje až svým *Sluncem v olivách* (Stehlík 1972; s řadou intertextových odkazů k dílu Polákovu), jeví se mi Země zamyšlená nejspíše volně pojatou, beletrizovanou publikací vlastivědnou – tak, jak se tento žánr (se zřetelným podtextem ideovým ano ideologickým) v české literatuře objevuje na přelomu humanismu a baroka a v baroku potom ještě výrazněji (například v tvorbě – Stehlíkem ostatně několikrát zmiňovaného – B. Balbína). K těmto kořenům odkazuje (dokonce i marxistickými kritiky povšimnutý) hojně frekventovaný motiv pouti a poutníka; třebaže je ona *pout'* Stehlíkem šířeji (a profánněji) vnímána především jako cesta povědomá si svého smyslu a cíle (a nikoli jako putování za cíli explicitně spjatými s katolickým náboženstvím).

Kamenem úrazu se vnímateli a interpretu může stát také – a dokonce v několikerém smyslu – přítomný zde protiklad mezi otevřeností a uzavřeností. A můžeme začít už vymezením krajovým, které se Stehlíkovi nekryje s někdejší ani nynějším položením kraje Jihočeského, ale je ve svém úhrnu mnohem širší (hranicí jsou zde pohoří:

³ A zde také o – často ideologicky podmíněném – hodnocení Stehlíkovy tvůrčí osobnosti; na jedné straně opracovávané a přisvojované si v duchu rigidního normalizačního marxismu (Jirásek 1985), na druhé straně vnímané se značným podezřením katolickými intelektuály pronásledovanými komunistickým režimem (Fučík 1995, s. 321).

Vysočina, Brdy, Šumava a Novohradské hory), v jednotlivostech se ovšem rozpadá do řady úkrají specifických svými dějinami, kulturou, geomorfologickým složením, flórou i faunou, zvykoslovím, současným životním stylem i tvůrčími osobnostmi s těmito oblastmi spjatými.⁴

Přestože lze hovořit o jakémsi uměleckém plánu celku⁵ i jednotlivých dílů (východiskem 1. svazku je zkušenost jihočeského rodáka a jeho myšlenkovým vyvrcholením má být husitský Tábor; osou svazku druhého se stává putování za tvůrce především výtvarného (M. Aleš) a literárního (A. Sova) obrazu českého jihu, tamní *krajiny*; jak už jsme řekli výše: spíše krvavou než červenou nití třetího ze svazků je stýkání se a především potýkání slovanského a germánského živlu na samých krajových hranicích⁶), tyto vyrůstají a rozrůstají se postupně; nejen o celé uzavřené kapitoly (ale také o přidané odstavce) – nejen ty přidávající na chvále socialistické industrializaci, ale také konfrontující někdejší a novější autorovu zkušenost: a tato zjištění bývají mnohdy v příkrém rozporu s marxisticky lineárním pojetím lidského pokroku. Řadu z nich tvoří jakási samostatná esejistická pojednání; fixující krajinné hodnoty a dominanty přes mikroskop pisatelových vzpomínek a básnické obraznosti (*Pastvy, Rybníky, Lesy*) – nikoliv nepodobně esejizujícím pasážím Holečkových *Našich* se tu individuální zkušenost zobecňuje stejně jako mytizuje. Přičemž souvislost mezi kapi-

⁴ Což Martina C. Putnu přivádí k přesvědčení, že, přestože je zejména svými tvůrčími počátky Stehlík spjat s vlnou (jihočeského) literárního ruralismu, jde v jeho případě o tvůrce, kterého bychom nejspíše nazvali *regionalistou* (Putna 2010, s. 897). Toto vymezení můžeme rozšířit nejen na Stehlíka pišícího o určité krajině, ale také na autora pojednávajícího jiné tvůrce/cizí texty (nikoli jen úzce literární). K tomu viz: Janoušek 2012, s. 135–141.

⁵ Slovy jiné Stehlíkovy knihy jde o úsilí přetvořit látkové zdroje (ať už jde o vnější mimoliterární skutečnost; anebo o zkušenost uměleckou) v „mýtus, hudbu a sen“ (*Slunce v olivách*, s. 248).

⁶ Přestože tím Stehlík vychází vstříc dobovým animozitám, jedná se o pojetí vyrůstající z kořenů již romantických (tedy například z našeho Palackého); jak jsem ukázal v knize *Básník Josef Suchý* (Ústí nad Labem 2014) na s. 122.

tolami bývá dosti volná (každá z nich je schopna i samostatné existence) – a množství odstavců v nich je dáno „výtežností“ prostor, z nichž je tu látkově čerpáno, i osobním ustrojením tvůrcovým (například takzvaný vědeckotechnický pokrok zůstává Stehlíkovi uzavřen).⁷

Onen dynamizující rozpor (J. B. Čapek nazval zcela příhodně L. Stehlíka *dynamickým tradicionalistou*; k tomu viz Jirásek 1985, s. 86) je dán už samou povahou díla stojícího nejen na pomezí mezi literaturou uměleckou a věcnou (jak by vyplývalo z jeho žánrové charakteristiky), ale také mezi uměním slovesným a výtvarným⁸ (Stehlík se začasté odkazuje nejen k vlastnímu výtvarnému doprovodu a okolnostem jeho vzniku, ale také k dalším – vlastním i cizím – výtvarným počínům spjatým s pojednáváním regionem). Tolikéž ovšem mezi vlastní tvorbou – a sebráním, výkladem, rozvitím jinými předešle vytvořeného (byť se tak dalo třeba jen formou odkazů intertextových).

Samozřejmě však o otevřenosti či uzavřenosti díla lze hovořit také v souvislosti s respektováním – anebo překračováním – dobových tabu či dokonce anathémat. Nicméně bude zde potřeba pohledu poněkud hlubšího: abychom dobu neobviňovali z toho, co bylo již – a dříve – v samotném autorovi:

Země zamyšlená tak zůstává knihou neobyčejně rozpornou. Co do obsahu knihou ideologických úliteb i knihou mimořádně cenných krajových postřehů a informací. Co do stylu knihou zdařilých lyrických zamyšlení i knihou rozbředlého sentimentu. Jako taková přesně odpovídá kolísavému charakteru autora hledajícího svou „úzkou cestu“ skrze dobu – a odpovídá i regionalismu samému: Přesně ukazuje možnosti regionalistického přístupu k literatuře i jeho rizika (Putna 2010, s. 905).

⁷ V této souvislosti můžeme zmínit, že Ladislav Stehlík byl také velmi zdatným výtvarníkem; řadu svých knih – včetně *Země zamyšlené* – vyzdobil svými ilustracemi: jichž kresebná linka navazuje na *realistickou* linii alšovskou. Proto také Stehlíkova úcta k Mikoláši Alšovi; ale též odpor k abstrakci – nebo vypjaté expresivitě barokní.

⁸ Opět se odkáží k baroku; respektive k barokní touze po úhrnném uměleckém díle, *Gesamtkunstwerku* (pravdaže do takového patří také hudba či architektura: první je zde prezentována „kontakty“ s jejími tvůrci, nápěvy či texty písní – druhá líčením či zpodobněním artefaktů).

Abychom – na straně druhé – nepokládali za podstatné to, co – pod tlakem doby – napsal autor jen kradí a na okraj svých knih.

Normalizační vykladači Stehlíkova díla⁹ nebrali dosti zřetel na předchozí autorův vývoj, v němž byly přítomny momenty a konstanty, které nalezneme také v *Zemi zamyšlené* – jde jednak o sociální aspekt některých duchovních hnutí a směrů (vycházející ovšem z básnickovy osobní zkušenosti intelektuála vyrostlého z chudých venkovských poměrů; a také, řekněme, z interpretace takovýchto ideových proudů *ad usum populi*), jednak vůbec o Stehlíkovo pojetí náboženské víry. Stačilo ovšem zalistovat recenzemi raných básnických prací Ladislava Stehlíka, abychom dospěli např. ku konstatování, že úcta mariánská našemu tvůrci „až panteisticky splývá s podobou kraje“ (Píša 1971, s. 171). Tedy: křesťanství je Stehlíkovi od samých jeho tvůrčích počátků stylo- a normotvorným (ve smyslu etickém i estetickém), schránou tradice, součástí zvykosloví a dárce krajového koloritu, zdrojnicí snah uměleckých, zpřítomněním dějin a konečně také sentimentalizující složkou lidské bytosti (součástí stejně jako zdrojem vzpomínek a smyslových prožitků, jednou z možností vztahování se jedince k celku – k celku myšlenému nejen z pohledu času přítomného). Snad právě takové pojetí umožnilo, že se mu (a nejen na stránky *Země zamyšlené*) podařilo pronést nositele takovéto religiozity: umělce, myslitele, kněze. A to dokonce i v době, v níž někteří z nich začínají opět býti proskříváni.¹⁰ Nicméně je Stehlíkovi dosti vzdáleno ono *životně, existenciálně závažné* pojetí víry, jež u nás prosazuje jezuitský barok (ten totiž, s výjimkami lidových misionářů – Chanovský – nebo *nacionalisticky orientovaných disidentů* – Balbín – odmítá); včetně nábožensky exaltovaných projevů výtvarných. O tom, že je Stehlíkovi jakákoli náboženská vypjatost vzdálena (a že se setkává s jeho od-

⁹ Vizme jen výklad Stehlíkova vztahu k náboženské tradici i dosud živé víře u Bohumila Jiráka (Jirásek 1985, s. 81–82)

¹⁰ Zde se vypomohu příkladem stojícím mimo stránky aktuálně zkoumaného díla – Italským skicářem Zdeňka Kalisty, z nějž je ocenivě citováno na 95. straně lyrického cestopisu *Slunce v olivách*.

porem), svědčí nejen její odmítnutí opakované také mimo stránky *Země zamyšlené*¹¹, ale stejně i – po mém soudu poněkud uměle vytvořený (leč Stehlíkem zdůrazněný) protiklad mezi gotikou a barokem. Martin C. Putna jej vysvětluje autorovým návratem do doby před církevním *rozkolem* [=doby husitské] (Putna 2010, s. 892), my k tomu přidáváme Stehlíkův vztah ku gotickému výtvarnému umění, jeho potřebu víry spíše esteticky přitažlivé než existenciálně závažné, možnost vésti (byť poněkud zjednodušující) paralelu mezi gotickým uměním a milovanými výtvarnými tvůrci 19. a první poloviny 20. věku – a konečně také snahu hledat v rozporech a proudech pozdní gotiky zdroje církevně opravných snah násilných (husitství¹²) i nenásilných (Tomaš ze Štítného, Petr Chelčický), kořenících na jihu Čech. Nicméně: na milost přijatá lidová zbožnost, řada artefaktů hmotné kultury a řada plodů kultury nehmotné (písň, pověsti, pohádky), tvářnost krajiny a lidských sidel jsou i zde na jihu původu barokního. Včetně poutních míst a poutí samotných. Pokud je to *lidové*, je to srostlé s krajevou tradicí – a tudíž přijatelné (dokonce: pozitivní – neboť projevem genia loci). Zde se sluší připomenouti, že v takovém případě Stehlík nezapírá ani hodnoty ani jejich původ. Navíc: nehovoře o tradici, umění a víře jako o něčem muzeálním – ale patře na jich živé, sobě současné projevy.

S onou uzavřeností a otevřeností se setkáváme také při ohledání širšího literárního a myšlenkového kontextu, do něž Stehlíkovo dílo vstupuje. Při vymezení jeho žánrových specifik jsme si vypomohli paralelami s literárním snažením českého baroka (verbálně Stehlíkem v jeho nábožensky a výrazově vypjaté poloze odmítaného), na jehož jednom konci stojí emigrant Stránský i domácí Balbín, na tom druhém *opus magnum* Země dobrá, to jest země česká. Vyostřený nacionalismus, jehož jsme svědky při putování jazykově a národnostně (do konce 2. světové války) smíšenými oblastmi na samém pomezí jižních

¹¹ V postavě Savonarolově na 50. straně *Slunce v olivách*.

¹² Neztotožnitelné zcela s jihočeskou osobností Husovou; řízené ve svých počátcích *Jihočechem* Žižkou.

Čech, není toliko aktuální reakcí na prožité hrůzy či autorovým vstřícným gestem dobově podmíněnému modelu nepřítele (v němž těmi dobrými směji být toliko Němci východní), ale především pozdním výronem myšlenkových schémat, jež bychom našli petrifikována v české romantické historiografii od časů Palackého (Palacký 1907, s. 45). A pokud se někteří tvůrci spolu se svými díly stávají problematizovanými nebo dokonce ocitají na indexu, přece je Stehlík vyvolá ne-li přímo jménem (i když také toho se odváží, například jdeli o jeho přítele, básníka pozdního pokračovatele *katolické moderny* a kněze Františka Trtílka), tedy alespoň typem básnické obraznosti, rytmem slova i úseku větného, jako je tomu u lyrických invokací přírodních daností kraje, jimiž Stehlík záměrně připomene tu básně v próze Jakuba Demla, tu Halasovu lyriku veršem i prózou (a dílko *Já se tam vrátím najmě*). Nemyslím však, že by tím chtěl předcházet cenzurním zásahům či se proti nim kohokoli zastávat. Myslím, že Stehlíkův záměr je zde prost takovýchto dobově podmíněných daností. Vždyť *Země zamyšlená* jest také chrestomatií – a nejenom ve smyslu úzce vymezeného takovýmito označením. Její stránky jsou otevřeny uměleckému slovu, jež na straně jedné nepozbývá vazeb ku svému látkovému zdroji, na té druhé ale za hmotným a jevovým tuší podstatnou přítomnost *duše kraje* (byť takovéto souvztažnosti nabývají až podoby emblematické – jako patří k Písku ozvy šrámkovské, přeznívají do ozvěny kročejů šumavských slova *dobrého Němce* Adalberta Stiftera).

Nicméně právě potřeba vymezit veškeré přítomné intertextové vazby, jež mají i podobu citátů a quasicitátů bez uvedení pretextu, které jsou založeny na použití rysů typických pro poetiku daného autora/díla, aniž jsou vymezeny *zdroje* (jež v případě Halasově i Demlově nabírají látku ze spodních vod daleko za hranicemi kraje Stehlíkem pojednaného), bude působiti nemalé nesnáze při využití Stehlíkovy *Země zamyšlené* v hodinách literární výchovy. Proto, a také pro další vlastnosti tohoto díla, si myslím, že s ním nejlépe pochodíme na školách středních; jež ostatně ve svých tematických plánech počítají mj. s využitím regionálních autorů i témata v hodinách věnovaných české literatuře.

Takovéto využití ovšem počítá s pedagogy schopnými rozlišiti mezi hodnotami časem prověřenými, tedy takovými, které patří, řekněme, do kánonu české literatury (u Stehlíka také architektury, výtvarného umění, hudby), hodnotami krajově zajímavými a pro kraj typickými – a takovými, jež vskutku byly (lhostejno, nakolik dobrovolnou a vstřícnou) úlitbou době vzniku Stehlíkových knih (či času jejich vydání). U některých z těch posledních pak bude dobré poukázat (třebas na příkladu Pilařově) na vývoj od tvůrce ovlivněného uměleckým a ideovým kontextem regionu (ruralismus, religiozita – s důležitým místem úcty mariánské, regionalismus) po netvůrčího realizátora premis socialistického realismu v takzvané angažované poezii.

V *Zemi zamyšlené* jsou ovšem vůbec přítomni tvůrci rozličného významu¹³, rozdílných poetik, různého ukotvení světonázorového, rozdílného způsobu vyjádření i rozličné intenzity, různé podoby vztahu k regionu – ba tvůrci různých dob. Takže tím vlastně vzniká jakýsi průřez uměleckým děním v regionu vznikajícím nebo se k regionu vážícím. Ohniskem je místo; nikoli doba, směr, osobnost. Jde tedy o jiný postup, než na jaký jsme na našich školách zatím zvyklí. Nicméně mi přijde, že tu vlastně básník, výtvarník, ale také dlouholetý pedagog jenom předjal jeden z trendů naší doby. Která tolik volá po takzvaných průřezových tématech.

A neví si s nimi rady. A Stehlík nám poskytuje nejen ta, ale také příklad jejich interpretace, využití. Míním, že opět s vazbami k baroku – vždyť ne jeden z myslitelů této doby býval zván *polyhistorem*. Na trochu jiné, praktičtější rovině pěstuje tuto mnohostrannost též, ač se od baroku až deklarativně odstřihuje, naše národní obrození. Totiž u svých vesnických kantorů nebo duchovních (je to snad proto, že právě na venkově baroko přechází až hluboko do věku devatenáctého?). Nesmíme zapomínat, že místem dlouholetého pedagogického půso-

¹³ Tu by ovšem bylo lze Ladislavu Stehlíkovi vytknout, že intenzita krajového zakotvení toho kterého tvůrce mu často překrývá jeho význam, řekněme, celonárodní (tedy to, co považujeme za skutečné kvality díla). Také zde se tudíž dožadujeme recipientovy obeznámenosti s širším kontextem a jeho schopnosti materiálově podloženého hodnotícího soudu.

bení našeho autora je na pomezí jižních a západních Čech stojící ves Myslív.

Není tedy divu, je-li – a to recenzenty stojícími na rozličných pólech ideových (Černý 1947, s. 405; Pilař 1948, s. 3) – vysoce hodnocena básníková akribie; totéž bychom koneckonců našli v zatím jediné monografii věnované Ladislavu Stehlíkovi, v práci Jiráskově. Kraj, krajina, místo počínají se od viděného k ukrytému pod povrchem, od daností geomorfologických, podnebí, fauny a flóry přes zvláštnosti jazykové a kulturní po památky historické, umělecké. Od dosud živé minulosti po žitou přítomnost a vytvářenou budoucnost. Zde je – přes viditelnou snahu takovým nebýti – Stehlík popravdě kritický k ekologickým problémům a devastaci památek, jež s sebou přinesl tzv. reálný socialismus. Od archeologických nalezišť a starověkých Keltů přes význam šlechtických magnátů a kulturotvorné křesťanství gotické (s pozdně středověkou a raně novověkou reformací) i (s výminkami) barokní po buditele obrozenské. Od románského stavitelství po umělecké tvůrce let šedesátých (včetně divadelníků; O. Krejčí – v době prvního vydání posledního ze svazků *Země zamyšlené* už zase z naší kultury „vyháněného“). Od lidové slovesnosti (krajových pověstí a písní) přes zájem o krajové zvláštnosti jazykové po generační literární soupevníky (například Hrubína a Čarka). Na jedné straně nás překvapí rozsah Stehlíkova záběru i schopnost podání stejně věcně správného jako umělecky jímavého, snaha o netendenční líčení témat dobově tabuizovaných či podávaných za výkladu notně deformovaného marxistickou ideologií: za příklad mějmež ocenění, jehož se dostává původním jihočeským šlechtickým rodům nebo kulturotvorné úloze církve v našich dějinách. Nicméně nalezneme také místa, z nichž k nám promlouvá chudý vesnický plebejec (spíše než kovaný marxista) o osudu zlého bohatce: takovým je například historicky nepřesné podání tragického konce Loreckého ze Lkouše.¹⁴

¹⁴ Pomineme-li samozřejmě nečasté chyby věcné: topinambury nejsou odrůdou brambor, ale odrůdou slunečnice. Pěstovanou pro okrasné květy, ale především pro své jedlé hlízy (bohaté na inulin).

Opět se dovolávám čtenáře znalého a zároveň disponibilního, ochotného se Stehlíkovým textem *pracovat*. Tudiž čtenáře i tvůrčího. Bude-li takovým, jistě si uvědomí, že má před sebou dílo do značné míry normotvorné, dílo, jímž určitý žánr nekončí, ale jímž jsou daleko spíše ustaveny jeho základní rysy, normy a měřítka. Zmíníme-li několik málo Stehlíkových pokračovatelů, nevychází z takového srovnání náš autor věru špatně. Oproti Vladimíru Kováříkovi (např. Kovářík 1984) je mnohem méně poplatným panující ideologii a z ní vycházejícím estetickým normám; vzhledem k Janu Čákovi¹⁵ přesvědčuje silou podání uměleckého. Propojením básnického slova se svěží alšovskou kresebnou linkou ilustrací předjal tu mnohem pozdější vlastivědné práce Hruškové – Turka čerpající ovšem látku zpod Železných hor (Hrušková, Turek 1995–2004). A svým zaujetím pro zasuté a zasouvané tradice jihu Čech (lidové pověsti, poutní místa, ekologii duše krajiny) nebo pro tvorbu tamních autorů (K. Klostermanna) jistě inspiroval také básníka, editora a nakladatele, poutníka *per pedes* i slovem obrazným Ondřeje Fibicha¹⁶. – Právě autoři i dnes krajově nebo žánrově navazující na *Země zamyšlenou* jsou nám velmi důraznou připomínkou, abychom se Stehlíkově knize nejen věnovali, ale abychom ji svedli ocenit a docenit: například jejím využitím v hodinách literární výchovy na střední škole.

Literatura

Č á k a J., 2011, *Toulání po Brdech*. Praha: Mladá fronta.

Č e r n ý V., 1947, *Ladislav Stehlík: Země zamyšlená*. „Kritický měsíčník“, s. 405.

¹⁵ Abychom však tomuto tvůrci nekřivdili přes míru – také Čáka je umělcem všestranným (jako Stehlík si své knihy začasť sám ilustruje), *polyhistorem*, a na Stehlíka navazuje v několikerém smyslu – mj. také geograficky: viz Čáka 2011 (jde o zatím poslední vydání knihy, již – po zákonu spíše srdce nežli mysli – kladu po bok *Země zamyšlené* ku svým nejoblíbenějším).

¹⁶ Který vykonal životní pouť právě opačnou oné Stehlíkově – z Prahy do *země zamyšlené*; v jeho případě do Strakonice. Z bohaté produkce jeho i jeho nakladatelství uvádím: http://www.kde-koupit-knihu.cz/nakladatelstvi/fibich-ondrej_2233.html [navštíveno 17. 12. 2015].

H a r á k I. (red.), 2012, *Jazyk, literatura a region*. Ústí nad Labem: UJEP.

H r u š k o v á M., T u r e k J., 1995–2004, *Tam, kde teče Doubravka I. – III*. Praha: Vlastním nákladem.

J i r á s e k B., 1985, *Ladislav Stehlík*. Praha: Československý spisovatel.

K o v á ř í k V., 1984, *Literární toulky po Čechách*. Praha: Albatros.

P a l a c k ý F., 1907, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*. Praha: B. Kočí.

P i l a ř J., 1948, *Básníkův kulturní zeměpis jižních Čech*. „Zemědělské noviny“, 25.7., s. 3.

P í š a A. M., 1971, *Tricátá léta*. Praha: Československý spisovatel.

P u t n a M. C., 2010, *Česká katolická literatura 1918–1945*. Praha: TORST.

S t e h l í k L., 1972, *Slunce v olivách*. Praha: Československý spisovatel.

S t e h l í k L., 1986, *Země zamyšlená 1–3*. Čs. spisovatel. Praha.

R o s a c i u s A., 2000, *Oratio de Boemiae reviviscentia / Řeč o ožiti Čech*. Český překlad D. Martínková, Praha: Oikomenh.